

РАЗЛИЧИЯ И УСТОЙЧИВОСТ В РАЗВИТИЕТО НА ОБЩИНИТЕ В РЪБЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 1996 – 1998г.²

В студията са отразени резултати от изследване равнището на развитие на общините в страната за периода 1996-1998г. и на тази основа се извършва оценяване на различията между тях. Построени са средни трансформирани интегрални оценки, въз основа на които е извършено ранжиране на общините. Направени са сравнения с предходни периоди. Специално внимание е отделено на промените в степента на устойчивост в развитието им. Изследвано е взаимодействието между равнището на социално-икономическото и човешкото развитие по области за 1998г.

Ходът на икономическата реформа в страната свидетелства за необходимостта от разработването и провеждането на обоснована регионална политика, отчитаща условията и особеностите на конкретните териториални общности и интересите на населението, което живее в тях. Въпросите свързани с равнището на развитие на основните териториални общности в страната – общините, винаги са били значими и актуални. За икономиките в преход от централно планирана към пазарна икономика те придобиват още по-голяма значимост, защото различията обикновено нарастват. Интересът към тази проблематика се засилва и от усилията на страната за присъединяване към ЕС.

Оценяването на равнището в развитието на общините се извършва с помощта на отработена методика, в основата на която стои двукратното прилагане на известния таксономичен метод. При това се съблюдава изискването за усъвършенстване на използваната система от показатели, при максималното ѝ запазване. Поради промени в административно-териториалното деление на страната и отграничаването на нови седем общини, изследването на равнището на социално-икономическото развитие на общините за 1996г. е проведено повторно. По този начин се създава възможност за сравнимост на резултатите за различията в развитието на общините за 1996 и 1997 година.

Достигнатото социално-икономическо равнище на общините се разглежда като предпоставка за по-нататъшното развитие на човешките ресурси на страната. В съответствие с Програмата за развитие на ООН от 1995г., у нас ежегодно се разработват и доклади за човешкото развитие.

¹ Нина Янкова е ст.н.с. д-р в Икономически институт на БАН, секция "Регионална и секторна икономика", тел: 9890595, вътр. 841, факс: 9882108.

² Тази студия е част от научно-изследователския проект "Мониторинг на социално-икономическите различия на общините в Р България след 1996г." на Икономическия институт на БАН.

Провежданият мониторинг на социално-икономическите различия на общините и докладите за човешко развитие взаимно се допълват, въпреки че са разработени самостоятелно. Поради това се изследва и взаимодействието между равнището на социално-икономическо и човешко развитие в териториален разрез.

Периодът 1996 – 1997 се характеризира с изключително силни икономически диспропорции на макроравнище, довели до икономическа криза, хиперинфлация и въвеждане на Валутен съвет. Двустранната връзка и взаимодействие, които съществуват между макроикономическото и регионалното развитие, са нарушени. При това, общините са поставени в "режим на оцеляване", тъй като липсата на стабилна макроикономическа среда не дава възможност за изграждането и провеждането на последователна и диференцирана регионална политика. Тези условия се запазват и през 1998г., въпреки първите симптоми за стабилизиране на макроикономическата ситуация, в резултат на въвеждането на Валутен съвет.

1. Равнище на социално-икономическо развитие на общините за периода 1996-1998г.

Изследването на това равнище по години се извършва с помощта на методика, в основата на която стои таксономичният метод.³ Използват се следните обобщаващи измерители и единични оценки:

x1 – обобщаващ измерител за **икономическото състояние** на общината, формиран въз основа на показателите:

- печалба на един жител в трудоспособна възраст;
- облагаеми доходи на един жител в трудоспособна възраст;
- земеделски и горски земи на един жител.

x2 - обобщаващ показател за **състоянието на местните финанси**, формиран въз основа на показателите:

- относителен дял на собствените приходи в общинския бюджет;
- собствени приходи на 1 жител;
- разходи на един жител.

x3 - **равнище на безработица (в %)**

x4 - обобщаващ измерител за **социалното състояние** на общината, формиран въз основа на показатели за:

- облагаеми доходи на един жител;
- социални помощи на един жител.

x5 - обобщаващ измерител за **изградеността на техническата инфраструктура** на общината, формиран въз основа на качествени характеристики за:

- транспортна съоръженост на територията;
- гъстота на пътната мрежа;
- степен на изграденост на електросистемата;
- степен на задоволеност на населението с питейна вода.

Този обобщаващ измерител се определя с помощта на метод за

³ Плута, В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа. М., Статистика, 1980.

построяване на комплексни оценки чрез качествени характеристики.⁴

хб - **изменение в броя на жителите** на общината.

Най-обща оценка за диференциацията в развитието на общините в страната се дава въз основа на екстремалните значения на интегралните показатели по години на изследвания период, поместени в табл. 1. С цел да бъде изследвана тази диференциация в динамика, в таблицата са отразени и съответните данни за предходните периоди 1992-1994г. и 1994-1996г. Непосредственото сравняване значенията на приведените показатели по години се затруднява поради някои промени в използваното множество от показатели. По-конкретно, за периода 1994-1996г. има промяна в използваните показатели при оценяване на инфраструктурната осигуреност на общините, в сравнение с предходния период, което обяснява и различията в значенията на измерителите за 1994г. За периода 1996-1998г. се използва показателя "земяделски и горски земи на един жител" вместо показателя "обработваема земя на един жител" за предходния период. С включването на 1994 и 1996г. към два съседни периода се оценява изменението в подредбата на общините под влияние на промени в използваната система от показатели.

Таблица 1

Значение на интегралните оценки d cp, d max, d min

Година	d cp	d max	d min	d max - d min
1992*	0,8329	0,9748	0,1568	0,8180
1993*	0,7889	0,9661	0,3000	0,6661
1994*	0,8040	0,9728	0,3427	0,6301
1994**	0,8203	1,0037	0,2426	0,7611
1995**	0,8598	0,9922	0,2111	0,7811
1996**	0,8383	0,9819	0,1548	0,8271
1996	0,8230	0,9635	0,1460	0,8175
(49 място)		(Джебел)	(Девня)	
1997	0,8384	0,9651	0,2990	0,6661
(52 място)		(Ружинци)	(Девня)	
1998	0,7558	0,9778	0,3084	0,6694
(46 място)		(Ружинци)	(Девня)	

Забележка: * Данните са въз основа на проведено от автора изследване.

** Янкова, Н. Равнище на развитие на общините в РБългария за периода 1994-1996 г. Икономически изследвания 1999, кн.2.

Както вече беше посочено, с използването на показателя "земяделски и горски земи на един жител" се обясняват промените в ранговете на общините за 1996 г. в сравнение със съответните рангове за периода 1994-1996 г. При това, за близо половината от общините в страната, разликите са до 10 единици, т.е. измененията не са съществени, особено като се отчете и факта, че броят на общините също е променен от 256 на 263.⁵ С най-големи придвижвания напред в подредбата са общините Смядово, Ивайловград,

⁴ Янкова, Н. Метод за построяване на комплексни оценки чрез качествени характеристики. – Икономическа мисъл, 1991, N 9.

⁵ През изследвания период 1996-1998г. броят на общините в страната нараства от 255 на 262 и с включването на средните значения за страната като отделна "община" стават 263.

Рила, Кресна, Симитли, Батак, Доспат, Лъки, Маджарово, Г. Дамяново, Чипровци и Малко Търново, за които е характерно, че разполагат със значителни горски площи. С най-големи изменения назад в подреждането са общините: Долни Дъбник, Айтос, Каварна, Калояново, Раковски, Съединение, Сливо поле и Вълчи дол, които разполагат с твърде ограничени горски площи.

Въпреки посочените промени в ранговете на общините, коефициентът на рангова корелация на Спирман има значение 0,9675, което е **указание за устойчивостта на подредбата**.

От поместените в табл. 1 екстремални значения за интегралните оценки по години на периода 1992-1994г. се вижда, че община Девня е първа в подредбата. Съответните интегрални оценки обаче се променят значително - от 0,1568 за 1992г. на 0,3000 за 1993г. и на 0,3427 за 1994г. Този резултат показва, че първата община в подредбата – Девня, се отдалечава от еталона, или с други думи – няма реална община, която да има екстремални значения по всички показатели. При това, с колкото се отдалечава община Девня от еталона през 1994г. в сравнение с 1992г., измерено чрез разликата между съответните интегрални оценки ($0,3427 - 0,1568 = 0,1859$), с приблизително толкова намалява и разликата между екстремалните оценки за 1994 г. в сравнение с 1992г. ($0,8180 - 0,6301 = 0,1879$). Това показва, че **диференциацията в равнището на развитие на общините в страната се запазва на едно и също равнище за периода 1992-1994 г.**

За периода 1994-1996г. разликата $d_{\max} - d_{\min}$ нараства от 0,7611 на 0,8271, което е **указание за увеличаване различията в равнището на развитие на общините**. Промените в екстремалните значения на интегралните показатели за 1996 и 1997г. показват запазване различията в това равнище, защото отново с колкото първата в подредбата община Девня се отдалечава от еталона ($0,2990 - 0,1460 = 0,1530$), с почти толкова намалява разликата в екстремалните оценки $d_{\max} - d_{\min}$ ($0,8175 - 0,6661 = 0,1514$). От данните в табл. 1 се вижда, че диференциацията в развитието на общините за 1997 и 1998г. е на едно и също равнище (първата в подредбата община Девня има интегрална оценка съответно 0,2990 и 0,3084, а разликата между екстремалните значения е съответно 0,6661 и 0,6694).

Приведените резултати дават основание да се направи извода, че за **периода 1996-1998г. различията в развитието на общините се запазват на едно и също равнище**; за 1996 и 1997г. те са на приблизително същото равнище както за 1992 и 1993г.

Развитието на общините в страната за периода 1992-1998г. се извършва при силно променяща се макроикономическа среда. За периода 1992-1994г. динамиката на основните макроикономически показатели е колеблива и различията в развитието на общините се запазват на едно и също равнище. Следващият период 1994-1996г. се характеризира със сравнително стабилни макроикономически показатели, при което различията слабо нарастват. Динамиката на промените в основните макроикономически показатели за периода 1996 и 1997г. е най-голяма, но различията се запазват и както вече посочихме са на равнището от 1992 и 1993г.

За периода на преход към пазарно стопанство и реструктуриране, **протичащите макроикономически процеси в страната са определящи за**

промените в териториалната организация на производството и развитието на общините. Резултатите от изследването показват, че при условията на силно променяща се макроикономическа среда, провежданата регионална политика в страната води до запазване на диференциацията в равнището на развитие на общините. Има основание да се очаква (както за периода 1994-1996г.), че със стабилизирането на макроикономическата среда в страната диференциацията ще нарастне.

В съответствие с използваната методика, подредбата на общините по равнище на развитие се извършва въз основа на средните трансформирани интегрални оценки за периода (Приложение 1). При използване на възприетия праг на критичност, общините се разделят на три групи: първа – с развитие над средното за страната, обхваща 45 общини; втора – с развитие до 50% под средното за страната – 148 общини и в третата група с развитие над 50% под средното за страната (общини в критично състояние) – 70 общини.

Таблица 2

Разпределение на общините по групи и области за периода 1996-1998г.

Области	Брой общини	в т. ч.		
		I група	II група	III група
София-град	1	1	-	-
Благоевград	14	1	11	2
Бургас	13	6	6	1
Варна	12	4	6	2
В.Търново	10	3	5	2
Видин	11	-	6	5
Враца	11	2	3	6
Габрово	4	1	3	-
Кърджали	8	-	2	6
Кюстендил	9	2	6	1
Ловеч	8	-	5	3
Монтана	11	-	5	6
Пазарджик	11	3	4	4
Перник	6	-	6	-
Плевен	10	1	7	2
Пловдив	15	2	9	4
Разград	7	1	1	5
Русе	8	1	7	-
Силистра	7	-	4	3
Сливен	4	-	3	1
Смолян	11	-	10	1
Софийска обл.	22	10	11	1
Стара Загора	11	3	7	1
Добрич	8	2	5	1
Търговище	5	-	2	3
Хасково	10	1	7	2
Шумен	10	1	4	5
Ямбол	5	-	3	2
Всичко	262	45	148	69

От приложение 1 се вижда, че първи в подредбата са общините Девня, Мирково, Челопеч, Раднево, Бобов дол, Гълъбово, Козлодуй, Пирдоп, Белослав, Златица, Камено и т.н., в които е концентрирана индустриална

дейност от национално значение. Към тази група са причислени и 14 общини, които са областни центрове, както и крайморските общини Несебър, Балчик, Приморско и Царево.

И така, според средната трансформирана интегрална оценка за периода 1996-1998г., 45 общини са с равнище на развитие над средното за страната, докато за предходния период 1994-1996г. техният брой е 38. Обхватът на общините от първа група е сравнително устойчив. Въпреки това, в сравнение с предходния период, от първа група отпадат общините Видин, Свиленград, Пазарджик, Димитровград, Каспичан и Иваново, а се включват общините: Родопи, Белово, Приморско, Царево, Малко Търново, Севлиево, Рила, Батак, Ихтиман, Годеч, Копревщица, Разград и Горна Оряховица.

Разнообразни фактори и предпоставки са оказвали влияние за придвиждане на общини между първите две групи, но сред тях като основни могат да се посочат реструктурирането на общинската икономика и по-пълното използване на техния потенциал.

В отделните области разпределението на общините по групи е твърде различно. Приведените данни показват, че в 10 области: Видин, Кърджали, Ловеч, Монтана, Перник, Силистра, Сливен, Смолян, Търговище и Ямбол няма общини с равнище на развитие над средното за страната, а в 3 области: Габрово, Пазарджик и Русе няма общини в критично състояние според приетия критерий. С най-много общини в критично състояние (III група) са областите Враца, Кърджали и Монтана (по 6), следвани от Видин, Разград и Шумен (по 5).

Резултатите от изследване равнището на развитие на всички общини в страната за периода 1996-1998г. позволяват да се направят следните изводи и обобщения:

- Диференциацията в развитието на общините за 1996 и 1997г. е много близка до тази за 1992 и 1993г. – начални години на прехода към пазарно стопанство;
- Въпреки динамичните промени в макроикономическата среда за изследвания период, диференциацията се запазва на едно и също равнище;
- За изследвания период 1996-1998г. при общините от първа група се отчита намаляване на различията в развитието, а при тези от II и III групи – слабо нарастване, които до голяма степен се компенсират и водят до запазване на диференциацията;
- С най-голям брой общини в критично състояние са областите Видин, Враца и Монтана, формиращи Северозападния район за планиране, Разград и Шумен от Североизточния и Кърджали от Южния централен район;
- Със стабилизирането на макроикономическата среда се очаква нарастване на диференциацията в развитието на общините.

2. Изследване на устойчивостта в развитието на общините

При регионалните изследвания понятието "устойчивост" се свързва с прогресивното и балансирано развитие на отделна територия (респ. община) в перспектива, при отчитане на нейните специфични

особености.

В съответствие с това определение се приема следната работна хипотеза⁶: една община е в устойчиво състояние, ако рангът ѝ според интегралната оценка съвпада с ранговете по обобщаващите оценки. На тази основа се конструира измерител за степента на неустойчивост. Чрез разликата в значенията на посочения измерител за началната и крайната година на изследвания период се оценява промяната в степента на неустойчивост.

Когато значенията на измерителя за степента на неустойчивост нарастват тя се повишава, а когато намаляват – се понижава.

Според промяната в подредбата на общините и в степента на неустойчивост са построени четири теоретични модели за развитие на община, схематично представена в табл. 3.

Таблица 3

Теоретични модели за развитие на община

Общини	Степен на неустойчивост	
	намалява	нараства
Отиват по-напред в подредбата или запазват своя ранг	I модел	III модел
Отиват по-назад в подредбата	II модел	IV модел

При първия и втория теоретични модели степента на неустойчивост в развитието на конкретна община намалява и тя се стреми към своето равновесно място в подредбата. При другите два модела степента на неустойчивост нараства, но това е свързано с придвижване на общината на по-предни позиции в подредбата при третия модел и с придвижване към по-задни позиции при четвъртия. При третия и четвъртия модели общината търси своето равновесно място и поради нарастване степента на неустойчивост могат да се очакват значителни придвижвания напред, респ. назад в подредбата.

За общините с най-големи промени в подредбата за 1998г. спрямо 1996г. е определена принадлежността им към съответните модели:

Първи модел⁷: Самоков и Кресна (Ю-З); Мъглиж и Пещера (Ю-Ц); Ситово и Каварна (С-И); Велико Търново, Белене и Левски (С-Ц); Кула (С-З).

Втори модел: Земен (Ю-З); Чепеларе и Асеновград (Ю-Ц); Средец и Болярово (Ю-И); Смяново и Антоново (С-И); Луковит и Елена (С-Ц); Белоградчик(С-З).

Трети модел: Банско и Чавдар (Ю-З); Велинград, Садово и Минерални бани (Ю-Ц); Созопол, Поморие и Сунгуларе (Ю-И); Лозница (С-И); Пордим, Борово, Ценово и Ябланица (С-Ц).

Четвърти модел: Трън и Антон (Ю-З); Димитровград (Ю-Ц); Карнобат (Ю-И); Каспичан, Нови пазар, Бяла (Вн) и Алфатар(С-И); Свищов, Полски Тръмбеш и Златарица (С-Ц); Лом, Оряхово, Чипровци и Чупрене (С-З).

Общините в критично социално-икономическо състояние, които се развиват по четвъртия теоретичен модел в най-голяма степен се нуждаят от

⁶ Янкова, Н. Равнище на развитие на общините в България за периода 1994-1996г., Икономически изследвания, 1999г., N 2.

⁷ Съкращения на районите за планиране: Ю-З: Югозападен; Ю-Ц: Южен Централен; Ю-И: Югоизточен; С-И: Североизточен; С-Ц: Северен централен; С-З: Северозападен.

подпомагане и положителни импулси, защото собствените им сили и потенциал са ограничени. Това са: Алфатар (С-И); Полски Тръмбеш и Златарица (С-Ц); Лом и Оряхово (С-3). Около посочените общини се формират проблемни райони, в критично социално-икономическо състояние и нарастваща степен на неустойчивост, като най-обширен е този в Северозападния район за планиране, тъй като в него броят им е значителен.

Резултатите от проведеното изследване показват, че за периода 1996-1998г. броят на общините, които са се развивали в съответствие с първия теоретичен модел е 61; по втория – 36; по третия – 86; и по четвъртия – 79. Тези данни показват, че при условията на силно променяща се макроикономическа среда при 97 общини степента на неустойчивост намалява, а при останалите 165 (III и IV модел) - нараства. Съответните данни за предходния период 1994-1996г. са 82; 65; 58 и 50, т.е. степента на неустойчивост намалява при 147 общини, а нараства при 108.⁸

Следователно при силно променяща се макроикономическа среда (1996-1998г.) броят на общините, за които степента на неустойчивост нараства, е значителен – 165, докато при стабилна макроикономическа среда (1994-1996 г.), по-голям е броят на общините (147), за които степента на неустойчивост намалява.

3. Изследване на взаимодействието между социално-икономическо и човешко развитие по области

Използваната методика при изследване равнището на социално-икономическо развитие на общините в страната е приложена и при областите, като териториални системи от по-висок ранг. Тяхното ранжиране се извършва въз основа на получените интегрални оценки за 1998г.

Приведените данни показват, че с равнище на развитие над средното за страната са седем области: София-град, Стара Загора, Варна, Бургас, Габрово, София-област и Пловдив. Последни в подредбата са Монтана и Кърджали. Повече от половината общини в тези области са в критично социално-икономическо състояние.

Ако изключим първата област – София-град, като най-голямата агломерация в страната, в която са концентрирани управленски, научни, културни и образователни структури, разнообразна производствена дейност и инфраструктура, останалите шест области са със сравнително близко равнище на развитие. Съответните интегрални оценки варират в интервал с дължина $0,1371=0,4592-0,5966$. По-големи различия се отчитат в областите с равнище на развитие под средното за страната. При това, за близо половината от тях интегралните оценки се движат в интервал с дължина $0,1219 = 0,7185-0,5966$, т.е. по равнище на развитие те са малко под средното за страната. Това са областите: Перник, Русе, Хасково, Велико Търново, Добрич, Благоевград, Враца и Плевен. За останалите – Ловеч, Пазарджик, Кърджали, Монтана, Силистра, Ямбол, Търговище, Шумен, Смолян, Сливен, Видин и Разград различията спрямо средното за страната са по-значими.

Индексите за човешко развитие по общини и области за 1998г. са получени въз основа на международно сравнима методика. При нея се залагат

⁸ За периода 1994-1996 броят на общините в страната е 255.

минимални и максимални значения за отделните индикатори, което безспорно създава удобство при международните сравнения, но вариране в доходите 400 пъти на човек от населението по общини за нашата страна е трудно защитимо. Аналогично е положението и със заложените минимална и максимална граници на очакваната продължителност на живота на новородено – 25 и 85 години. По този начин, варирането в тези два показателя се свива, в резултат на което **разделителната способност на индекса за човешко развитие е твърде ниска**. За това говорят и получените резултати.

Разгледани в сравнителен план, по отношение привеждането на използваните индикатори (показатели) в сравним вид, двете методики се различават съществено. При използваната методика за оценяване равнището на социално-икономическо развитие на общините в страната след стандартизирането всички показатели имат средно значение нула и дисперсия единица, поради което отделните показатели са напълно сравними. При международно сравнимата методика за човешко развитие съответните индикатори се привеждат в ненаименовани величини, но **вариацията им е различна**.

Таблица 4

Равнище на социално-икономическо развитие

Области	Интегрална оценка 1998	Ранг 1998
София-град	0.2986	1
Благоевград	0.7096	15
Бургас	0.5089	4
Варна	0.4718	3
В.Търново	0.6821	13
Видин	0.8309	23
Враца	0.71	16
Габрово	0.5469	5
Кърджали	0.9903	29
Кюстендил	0.6554	11
Ловеч	0.7374	18
Монтана	0.9255	28
Пазарджик	0.7607	19
Перник	0.641	9
Плевен	0.7185	17
Пловдив	0.5919	7
Разград	0.8339	24
Русе	0.6449	10
Силистра	0.8888	27
Сливен	0.8099	22
Смолян	0.7931	21
Софийска обл.	0.5819	6
Стара Загора	0.4592	2
Добрич	0.6923	14
Търговище	0.8447	25
Хасково	0.6605	12
Шумен	0.7842	20
Ямбол	0.859	26
Всичко	0.5966	8

Общият индекс на човешкото развитие (ОИЧР) по общини се движи в границите от 0,810 за първата в подредбата община Велико Търново до 0,688 за последната – Котел, т.е. варирането на индекса е в интервал с дължина 0,122. При това има струпване на общини при отделните значения на измерителя. Например значение 0,748 за ОИЧР имат общините: Пещера(ПЗ,Ю-Ц), Любимец(ХА,Ю-Ц), Козлодуй (ВР,С-3), Перник(ПЕ,Ю-3), Карнобат(БУ,Ю-И) и Белоградчик(ВШ,С-3), които се подреждат от 105 до 110 място при подредбата.

Резултатите от проведеното изследване за 1998г. показват, че съответните различия в областните индекси за човешко развитие варират от 5,2% до 6,8% спрямо средното за страната, т.е. различията са в тесни граници, особено като се има предвид, че общия измерител за качеството на живот за областите в България за 1997 варира от 69% до 114% спрямо средната.⁹

Поради това, използването на международно сравнимата методика при изчисляване индекса за човешкото развитие в общините на страната априори води до извода, че "условията за човешко развитие са разпределени относително равномерно сред българските общини"¹⁰, въпреки, че "през последното десетилетие картината на българските общини се промени значително, различията между тях се откриха, а условията, при които се развиват, се усложняват все повече".¹¹

Аналогични резултати се получават и по области, където на първо място е София-град с индекс 0,812, а на последно – област Сливен – 0,720, т.е. индексите за човешко развитие по области варират в интервал с дължина 0,092.

За целите на това изследване, се изчисляват интегрални оценки за човешко развитие по области, с помощта на таксономичния метод, при използване на същите изходни данни. Получените интегрални оценки и рангове за човешкото развитие по области за 1998г. са отразени в табл. 5.

Най-общо, получените значения за интегралните оценки за човешко развитие по области са указание за наличието на различия. Първата в подредбата област София-град има интегрална оценка 0,1090, а последната Сливен – 0,9332. Включването на средните показатели за страната като отделна област дава възможност за отграничаване само на три области: София-град, Велико Търново и Габрово, с интегрална оценка за човешко развитие над средното за страната.

Тук е необходимо да се посочи, че получените значения за тези оценки, както и за социално-икономическо развитие не трябва да се абсолютизират, а да се използват преди всичко за подредба на териториални системи и оценяване на различията между тях. В този смисъл, ранжирането на областите според областния индекс и според интегралната оценка за човешко развитие е много близко. Съответният коефициент на рангова корелация на Спирман има значение 0,9937, което е **указание за висока степен на съвпадане в ранжировките.**

⁹ Национален план за регионално развитие 2000-2006г., ДВ, бр. 106, 1999.

¹⁰ България 2000. Доклад за човешкото развитие. Мозайката на общините.UNDP с.9.

¹¹ Пак там, с. 9.

Таблица 5

Индекси и интегрални оценки за човешко развитие за 1998

Области	Индекс*	Ранг**	Интегрална оценка	Ранг
София-град	0.812	1	0.1090	1
Благоевград	0.772	6	0.4553	5
Бургас	0.776	8	0.5467	10
Варна	0.777	4	0.4674	6
В.Търново	0.795	2	0.3837	2
Видин	0.723	28	0.8714	28
Враца	0.748	15	0.6626	15
Габрово	0.778	3	0.4281	3
Кърджали	0.723	27	0.8504	27
Кюстендил	0.738	20	0.7325	18
Ловеч	0.762	10	0.5228	9
Монтана	0.736	21	0.7657	21
Пазарджик	0.729	25	0.8044	24
Перник	0.728	26	0.8423	26
Плевен	0.750	14	0.6358	14
Пловдив	0.758	11	0.5769	11
Разград	0.736	22	0.7937	23
Русе	0.756	12	0.6054	12
Силистра	0.732	24	0.8347	25
Сливен	0.720	29	0.9332	29
Смолян	0.768	7	0.4847	7
Софийска обл.	0.746	17	0.6697	16
Стара Загора	0.766	9	0.5109	8
Добрич	0.744	18	0.7377	19
Търговище	0.734	23	0.7717	22
Хасково	0.751	13	0.6212	13
Шумен	0.746	16	0.7213	17
Ямбол	0.739	19	0.7441	20
Всичко	0.772	5	0.4520	4

* Забележка: По данни от България 2000. Доклад за човешкото развитие. Мозайката на общините, с.97.

** С оглед осигуряването на сравнимост между индекси и интегрални оценки, ранговете според индексите след средното за страната са увеличени с единица.

От приведените в таблица 5. данни се вижда, че за половината от областите в страната: София-град (ранг 1), Велико Търново (2), Габрово (3), Смолян (7), Пловдив (11), Русе (12), Хасково (13), Плевен (14), Враца (15), Монтана (21), Перник (26), Кърджали (27), Видин (28) и Сливен (29), съответните рангове съвпадат. С два пункта назад в подредбата отиват областите Бургас (8-10) и Варна (4-6), а с два пункта напред – Кюстендил (20-18). При останалите области промените в ранга са с един пункт напред, респ. назад в подредбата, т.е. при изследване на човешкото развитие по области, независимо от използваната методика се получава много близка подредба.

Този резултат трябва да се разглежда като добър атестат в подкрепа на използваните методики при провеждане на регионални изследвания, но разделилелната способност на методиката, в основата на която стои таксономичния метод, е задоволителна, за разлика от тази при международно сравняната методика, използвана за определяне на областни и общински индекси за човешко развитие.

При изследване на взаимодействието между социално-икономическо и

човешко развитие по области се вижда, че са налице значителни различия между тях. При това е **налице съответствие между социално-икономическо и човешко развитие**, т.е. за областите с по-високо равнище се отчита и по-високо човешко развитие и обратно. Разгледани в сравнителен план, колкото по-близо е разположена съответната област до началото на координатната система, толкова по-високо е равнището ѝ на развитие и обратно – колкото е по-далеч от началото на координатната система, толкова равнището ѝ е по-ниско.

Изследването на взаимодействието между равнище на социално-икономическо и човешко развитие по области, като териториални системи от по-висок ранг предполага, че различията в голяма степен ще се тушират. Въпреки това, **проведеното изследване разкрива значителни различия в развитието на областите в страната.**

Научноизследователския проект и Доклада за човешко развитие България 2000 взаимно се допълват. Достигнатото социално-икономическо равнище трябва да се разглежда като основен фактор за човешко развитие, резултат от развитието на териториалните общности. Вярно е и обратното: по-високото човешко развитие представлява необходима предпоставка за по-висок потенциал и равнище на социално-икономическо развитие.

Подходът за изследване взаимодействието между равнище на социално-икономическо и човешко развитие може да бъде приложен при разработване на областни стратегии, отчитащи взаимовръзките в триадата "потенциал"↔"равнище на социално-икономическо развитие"↔ "развитие на човека".

Приложение 1

Интегрални оценки и рангове, характеризиращи равнището на развитие на общините за периода 1996-1998г.

Общини	Средна трансф. интегр. оценка за периода	Ранг за периода	Интегрална оценка 1996	Ранг 1996	Интегрална оценка 1998	Ранг 1998
ДЕВНЯ	0.0000	1	0.1460	1	0.3084	1
МИРКОВО	0.2758	2	0.4201	2	0.4300	3
ЧЕЛОПЕЧ	0.2840	3	0.4850	3	0.4308	4
РАДНЕВО	0.3040	4	0.6041	4	0.3259	2
БОБОВДОЛ	0.4805	5	0.6720	5	0.4689	5
ГЪЛБОВО	0.5019	6	0.7205	7	0.4973	7
КОЗЛОДУЙ	0.5167	7	0.7558	16	0.4891	6
ПИРДОП	0.5223	8	0.7019	6	0.5881	9
БЕЛОСЛАВ	0.5722	9	0.7398	12	0.5377	8
ЗЛАТИЦА	0.5956	10	0.7439	14	0.6577	16
КАМЕНО	0.6108	11	0.7347	11	0.5918	10
БУРГАС	0.6341	12	0.7311	9	0.6315	15
СОФИЯ-ГР.	0.6445	13	0.7527	15	0.6202	12
СУХИНДОЛ	0.6474	14	0.7715	20	0.5940	11
ЕТРОПОЛЕ	0.6550	15	0.7235	8	0.6742	20
БОЖУРИЩЕ	0.6605	16	0.7860	21	0.6250	14
НЕСЕБЪР	0.6748	17	0.7339	10	0.6731	19
БАЛЧИК	0.6812	18	0.7591	18	0.6795	21
ВАРНА	0.6832	19	0.7671	19	0.6608	17
ДРАГОМАН	0.6871	20	0.7886	22	0.6673	18
АКСАКОВО	0.6911	21	0.7899	24	0.6864	23

РОДОПИ	0.7024	22	0.7590	17	0.7011	25
БЕЛОВО	0.7033	23	0.8058	32	0.6838	22
ПЛОВДИВ	0.7119	24	0.7967	25	0.6875	24
ПРИМОРСКО	0.7161	25	0.8173	39	0.6235	13
ВРАЦА	0.7223	26	0.7427	13	0.7505	42
СТАРА ЗАГОРА	0.7261	27	0.7995	28	0.7123	26
ПАНАГЮРИЩЕ	0.7265	28	0.8155	36	0.7375	32
БЛАГОЕВГРАД	0.7298	29	0.8018	29	0.7134	27
МАЛКО ТЪРНОВО	0.7427	30	0.7974	26	0.7399	33
РУСЕ	0.7466	31	0.8051	31	0.7346	30
ЦАРЕВО	0.7488	32	0.8182	40	0.7310	29
СЕВЛИЕВО	0.7492	33	0.8228	47	0.7272	28
ПЛЕВЕН	0.7504	34	0.8023	30	0.7429	37
РИЛА	0.7504	35	0.8172	38	0.7427	36
БАТАК	0.7546	36	0.8113	34	0.7481	40
ШУМЕН	0.7566	37	0.8243	51	0.7407	34
ХАСКОВО	0.7600	38	0.8182	41	0.7472	39
ИХТИМАН	0.7633	39	0.8293	57	0.7417	35
ГОДЕЧ	0.7665	40	0.8161	37	0.7588	49
ДОБРИЧ	0.7677	41	0.8238	50	0.7501	41
КОПРИВЩИЦА	0.7683	42	0.8224	46	0.7566	48
РАЗГРАД	0.7683	43	0.8296	58	0.7535	44
ВЕЛИКО ТЪРНОВО	0.7685	44	0.8550	112	0.7349	31
ГОРНА ОРЯХОВИЦА	0.7685	45	0.8244	52	0.7522	43
СРЕДНО	0.7687	46	0.8230	49	0.7558	46
ПЕРНИК	0.7698	47	0.8272	53	0.7628	52
ВИДИН	0.7708	48	0.8185	42	0.7670	56
ГАБРОВО	0.7732	49	0.8282	55	0.7558	45
БЕЛЕНЕ	0.7733	50	0.8403	73	0.7462	38
ЛЪКИ	0.7735	51	0.8323	63	0.7615	51
ЛОВЕЧ	0.7745	52	0.8299	59	0.7565	47
ДИМИТРОВГРАД	0.7753	53	0.7987	27	0.7809	69
ЯМБОЛ	0.7756	54	0.8357	65	0.7594	50
СВИЛЕНГРАД	0.7762	55	0.8219	45	0.7664	55
КАРЛОВО	0.7763	56	0.8216	44	0.7740	63
МЕЗДРА	0.7763	57	0.8279	54	0.7704	60
ЕЛИН ПЕЛИН	0.7783	58	0.8229	48	0.7763	64
ЧЕПЕЛАРЕ	0.7784	59	0.8190	43	0.7835	73
ТРОЯН	0.7785	60	0.8284	56	0.7695	59
РАДОМИР	0.7787	61	0.8139	35	0.7767	66
КАЗАНЛЪК	0.7805	62	0.8329	64	0.7708	61
ТРЯВНА	0.7819	63	0.8308	60	0.7766	65
ПАЗАРДЖИК	0.7848	64	0.8393	68	0.7678	57
АСЕНОВГРАД	0.7849	65	0.8089	33	0.7923	83
ТЪРГОВИЩЕ	0.7863	66	0.8398	70	0.7710	62
СМОЛЯН	0.7865	67	0.8406	74	0.7652	54
ПЕЩЕРА	0.7875	68	0.8480	91	0.7638	53
СЛИВЕН	0.7891	69	0.8317	62	0.7795	68
ДУПНИЦА	0.7916	70	0.8316	61	0.7851	77
ЛЯСКОВЕЦ	0.7929	71	0.8422	80	0.7815	72
ПОРДИМ	0.7976	72	0.8536	104	0.7767	67
ШАБЛА	0.7979	73	0.8468	88	0.7848	76
ДРЯНОВО	0.7979	74	0.8397	69	0.7863	78
ЛЮБИМЕЦ	0.7989	75	0.8400	71	0.7890	79
СВОГЕ	0.8000	76	0.8420	79	0.7914	81
ТРЕКЛЯНОВО	0.8009	77	0.8413	76	0.7903	80

ЧИРПАН	0.8012	78	0.8438	81	0.7842	74
ЯБЛАНИЦА	0.8014	79	0.8529	102	0.7814	71
КАСПИЧАН	0.8024	80	0.7896	23	0.8160	112
ГОРНА МАЛИНА	0.8026	81	0.8506	97	0.7846	75
КОСТЕНЕЦ	0.8035	82	0.8449	87	0.7952	87
ЧАВДАР	0.8036	83	0.8741	153	0.7685	58
СОЗОПОЛ	0.8046	84	0.8600	128	0.7810	70
САНДАНСКИ	0.8067	85	0.8446	85	0.7972	89
СРЕДЕЦ	0.8071	86	0.8380	66	0.7974	90
КРЕСНА	0.8076	87	0.8546	109	0.7918	82
ИВАНОВО	0.8080	88	0.8445	84	0.7994	92
МОНТАНА	0.8085	89	0.8446	86	0.7965	88
СЛИВНИЦА	0.8086	90	0.8473	89	0.7947	86
СУНГУРЛАРЕ	0.8125	91	0.8537	105	0.7927	84
КАРНОБАТ	0.8131	92	0.8383	67	0.7997	94
СУВОРОВО	0.8133	93	0.8493	93	0.8009	95
БОЛЯРОВО	0.8136	94	0.8402	72	0.8177	118
ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ	0.8137	95	0.8499	95	0.8020	97
БОТЕВГРАД	0.8138	96	0.8442	83	0.7989	91
СВИЩОВ	0.8151	97	0.8417	78	0.8112	109
ПОМОРИЕ	0.8161	98	0.8584	121	0.7930	85
ПРАВЕЦ	0.8167	99	0.8485	92	0.8096	105
КОВАЧЕВЦИ	0.8187	100	0.8569	116	0.8030	98
САМОКОВ	0.8188	101	0.8583	120	0.7997	93
БАНСКО	0.8189	102	0.8605	129	0.8046	99
БЯЛА	0.8193	103	0.8523	101	0.8064	101
КОСТИНБРОД	0.8194	104	0.8577	117	0.8017	96
ГЕНЕРАЛ ТОШЕВО	0.8196	105	0.8500	96	0.8163	114
РАЗЛОГ	0.8200	106	0.8542	106	0.8105	108
СИЛИСТРА	0.8206	107	0.8558	114	0.8071	102
СИМИТЛИ	0.8214	108	0.8586	122	0.8098	106
ИВАЙЛОВГРАД	0.8218	109	0.8591	125	0.8095	104
ТРЪН	0.8228	110	0.8410	75	0.8171	116
МЪГЛИЖ	0.8235	111	0.8618	131	0.8082	103
КАВАРНА	0.8236	112	0.8620	132	0.8101	107
ПРОВАДИЯ	0.8242	113	0.8549	111	0.8124	110
НОВИ ПАЗАР	0.8251	114	0.8416	77	0.8327	140
ЛЕВСКИ	0.8267	115	0.8625	133	0.8060	100
ПОПОВО	0.8272	116	0.8544	107	0.8203	122
ДЕВИН	0.8274	117	0.8544	108	0.8165	115
БРЕЗНИК	0.8280	118	0.8549	110	0.8185	121
КЮСТЕНДИЛ	0.8284	119	0.8509	98	0.8216	123
ПАВЛИКЕНИ	0.8284	120	0.8581	118	0.8182	120
ЗЕМЕН	0.8289	121	0.8511	99	0.8302	136
БРЕЗОВО	0.8300	122	0.8569	115	0.8229	126
ДОБРИЧ - СЕЛСКА	0.8308	123	0.8686	146	0.8178	119
ХАРМАНЛИ	0.8310	124	0.8608	130	0.8162	113
АЙТОС	0.8315	125	0.8591	124	0.8159	111
ГУРКОВО	0.8322	126	0.8438	82	0.8344	141
ТВЪРДИЦА	0.8323	127	0.8662	136	0.8175	117
ЕЛЕНА	0.8323	128	0.8493	94	0.8287	132
ВЪЛЧИ ДОЛ	0.8336	129	0.8583	119	0.8387	150
ПЕТРИЧ	0.8346	130	0.8681	143	0.8217	124
РУДОЗЕМ	0.8353	131	0.8687	147	0.8274	130
ЧУПРЕНЕ	0.8357	132	0.8552	113	0.8409	154
ЗЛАТОГРАД	0.8365	133	0.8681	144	0.8247	127

БЯЛА	0.8376	134	0.8517	100	0.8388	151
МАДЖАРОВО	0.8384	135	0.8667	138	0.8323	139
АПРИЛЦИ	0.8393	136	0.8680	142	0.8273	129
МАДАН	0.8400	137	0.8690	149	0.8346	143
СТРУМЯНИ	0.8408	138	0.8663	137	0.8285	131
БЕРКОВИЦА	0.8416	139	0.8638	135	0.8315	137
ПЪРВОМАЙ	0.8425	140	0.8729	151	0.8292	134
СЕПТЕМВРИ	0.8433	141	0.8752	155	0.8295	135
ТОПОЛОВГРАД	0.8434	142	0.8630	134	0.8350	144
ОПАН	0.8438	143	0.8714	150	0.8383	149
ХИСАРЯ	0.8438	144	0.8688	148	0.8256	128
НИКОПОЛ	0.8473	145	0.8668	139	0.8288	133
АВРЕН	0.8478	146	0.8677	141	0.8391	153
КЪРДЖАЛИ	0.8480	147	0.8672	140	0.8319	138
МАРИЦА	0.8480	148	0.8825	176	0.8227	125
НОВА ЗАГОРА	0.8508	149	0.8800	169	0.8371	146
БОБОШЕВО	0.8529	150	0.8752	156	0.8432	159
ЧЕРВЕН БРЯГ	0.8533	151	0.8805	171	0.8382	148
ГЕОРГИ ДАМЯНОВО	0.8547	152	0.8770	162	0.8442	161
БРАТЯ ДАСКАЛОВИ	0.8551	153	0.8733	152	0.8389	152
НЕВЕСТИНО	0.8553	154	0.8681	145	0.8462	162
ЧИПРОВЦИ	0.8554	155	0.8534	103	0.8651	193
КАЛОЯНОВО	0.8556	156	0.8772	163	0.8431	157
БОРОВО	0.8560	157	0.8850	185	0.8377	147
ДВЕ МОГИЛИ	0.8561	158	0.8815	172	0.8369	145
СТРЕЛЧА	0.8561	159	0.8758	158	0.8415	155
ДОЛНА МИТРОПОЛИ	0.8570	160	0.8785	167	0.8440	160
АНТОН	0.8578	161	0.8589	123	0.8569	174
СМЯДОВО	0.8580	162	0.8478	90	0.8640	192
ДОЛНИ ДРЪНИК	0.8582	163	0.8791	168	0.8431	158
ДОСПАТ	0.8583	164	0.8825	177	0.8536	168
КУЛА	0.8585	165	0.8839	180	0.8346	142
ГРАМАДА	0.8598	166	0.8834	178	0.8430	156
ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ	0.8604	167	0.8778	165	0.8503	165
РОМАН	0.8618	168	0.8766	161	0.8599	181
ЕЛХОВО	0.8651	169	0.8591	126	0.8608	182
ХАДЖИДИМОВО	0.8656	170	0.8818	175	0.8575	177
КРУШАРИ	0.8657	171	0.8817	174	0.8511	166
НИКОЛАЕВО	0.8662	172	0.8762	160	0.8558	172
БАНИТЕ	0.8668	173	0.8848	184	0.8495	164
ЦЕНОВО	0.8671	174	0.8914	201	0.8479	163
БЕЛОГРАЧИК	0.8678	175	0.8598	127	0.8727	206
ЯКОРУДА	0.8684	176	0.8861	188	0.8576	178
МИНЕРАЛНИ БАНИ	0.8690	177	0.8920	203	0.8518	167
ТЕТЕВЕН	0.8694	178	0.8757	157	0.8616	185
ВЪРШЕЦ	0.8699	179	0.8801	170	0.8591	180
СТАМБОЛИЙСКИ	0.8703	180	0.8843	181	0.8559	173
МАКРЕШ	0.8705	181	0.8846	182	0.8615	183
ВЕТРИНО	0.8709	182	0.8834	179	0.8548	170
ТУТРАКАН	0.8728	183	0.8859	187	0.8571	175
ИСПЕРИХ	0.8730	184	0.8846	183	0.8575	176
САТОВЧА	0.8735	185	0.8925	205	0.8583	179
КНЕЖА	0.8736	186	0.8854	186	0.8635	190
КОЧЕРИНОВО	0.8738	187	0.8877	191	0.8667	197
СИТОВО	0.8739	188	0.8972	212	0.8558	171
СТРАЖИЦА	0.8765	189	0.8864	190	0.8657	195

СЛИВО ПОЛЕ	0.8765	190	0.8909	198	0.8639	191
ПЕРУЩИЦА	0.8769	191	0.8894	193	0.8615	184
АЛФАТАР	0.8775	192	0.8781	166	0.8732	208
ВЕТОВО	0.8778	193	0.8816	173	0.8702	201
БОРИНО	0.8792	194	0.8980	215	0.8634	189
САДОВО	0.8792	195	0.8975	214	0.8546	169
ЛЕТНИЦА	0.8794	196	0.8905	196	0.8685	200
СИМЕОНОВГРАД	0.8800	197	0.8941	206	0.8651	194
ЛОМ	0.8806	198	0.8772	164	0.8901	232
КУБРАТ	0.8820	199	0.8911	199	0.8683	198
БЯЛА СЛАТИНА	0.8824	200	0.8909	197	0.8736	209
РАКОВСКИ	0.8829	201	0.8981	216	0.8627	186
ЛУКОВИТ	0.8831	202	0.8881	192	0.8755	214
ЛЕСИЧЕВО	0.8832	203	0.8913	200	0.8703	202
СЪЕДИНЕНИЕ	0.8833	204	0.8955	208	0.8629	187
ТУНДЖА	0.8844	205	0.8923	204	0.8703	203
БОЙЧИНОВЦИ	0.8846	206	0.8904	195	0.8729	207
ПАВЕЛ БАНЯ	0.8847	207	0.8901	194	0.8757	215
ДУЛОВО	0.8856	208	0.8990	219	0.8711	204
ЛОЗНИЦА	0.8864	209	0.9055	232	0.8632	188
САПАРЕВА БАНЯ	0.8864	210	0.8973	213	0.8661	196
ТЕРВЕЛ	0.8865	211	0.8915	202	0.8714	205
ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ	0.8874	212	0.8862	189	0.8818	227
БЕЛИЦА	0.8884	213	0.8949	207	0.8741	212
ВЕЛИНГРАД	0.8888	214	0.9011	224	0.8684	199
БОЙНИЦА	0.8890	215	0.8999	223	0.8789	224
ДОЛНИ ЧИФЛИК	0.8897	216	0.8981	217	0.8750	213
ХИТРИНО	0.8897	217	0.8992	220	0.8781	222
СТРАЛДЖА	0.8902	218	0.8759	159	0.8855	228
БРАЦИГОВО	0.8911	219	0.8987	218	0.8739	210
ОМУРТАГ	0.8914	220	0.9030	230	0.8763	217
НОВО СЕЛО	0.8929	221	0.8997	222	0.8741	211
ГЪРМЕН	0.8932	222	0.9071	235	0.8759	216
ОРЯХОВО	0.8940	223	0.8745	154	0.9058	246
КРИВОДОЛ	0.8949	224	0.8992	221	0.8771	218
МОМЧИЛГРАД	0.8952	225	0.9083	237	0.8780	220
ДЪЛГОПОЛ	0.8954	226	0.9021	226	0.8785	223
ГУЛЯНЦИ	0.8955	227	0.9027	228	0.8814	226
КРИЧИМ	0.8961	228	0.9057	233	0.8781	221
БОРОВАН	0.8968	229	0.8959	210	0.8867	229
БРУСАРЦИ	0.8995	230	0.8957	209	0.8942	235
АНТОНОВО	0.9005	231	0.8970	211	0.8983	241
ИСКЪР	0.9006	232	0.9029	229	0.8889	230
БРЕГОВО	0.9008	233	0.9021	227	0.8898	231
ГЛАВИНИЦА	0.9010	234	0.9089	238	0.8811	225
ОПАКА	0.9064	235	0.9154	245	0.8904	233
СТАМБОЛОВО	0.9065	236	0.9131	242	0.8774	219
КОТЕЛ	0.9096	237	0.9063	234	0.8978	240
МЕДКОВЕЦ	0.9119	238	0.9132	243	0.8964	239
ЧЕРНООЧЕНЕ	0.9131	239	0.9190	251	0.8956	237
ЗАВЕТ	0.9135	240	0.9171	246	0.8936	234
ВЕНЕЦ	0.9135	241	0.9174	247	0.8963	238
ХАЙРЕДИН	0.9154	242	0.9112	240	0.9078	247
НЕДЕЛИНО	0.9179	243	0.9184	250	0.9014	243
ВЪРБИЦА	0.9185	244	0.9191	252	0.9014	242
УГЪРЧИН	0.9191	245	0.9079	236	0.9081	248

ДИМОВО	0.9194	246	0.9015	225	0.9203	255
КИРКОВО	0.9216	247	0.9218	255	0.9045	244
РУЕН	0.9229	248	0.9282	258	0.8950	236
ЗЛАТАРИЦА	0.9243	249	0.9047	231	0.9265	257
ЦАР КАЛОЯН	0.9269	250	0.9251	257	0.9054	245
КРУМОВГРАД	0.9275	251	0.9234	256	0.9092	249
САМУИЛ	0.9313	252	0.9374	261	0.9172	252
МИЗИЯ	0.9316	253	0.9175	248	0.9199	254
НИКОЛА КОЗЛЕВО	0.9352	254	0.9201	253	0.9252	256
АРДИНО	0.9363	255	0.9338	259	0.9188	253
ДОЛНА БАНЯ	0.9368	256	0.9138	244	0.9134	251
КАЙНАРДЖА	0.9390	257	0.9176	249	0.9386	259
ВЪЛЧЕДРЪМ	0.9392	258	0.9208	254	0.9304	258
РАКИТОВО	0.9406	259	0.9358	260	0.9114	250
ЯКИМОВО	0.9483	260	0.9130	241	0.9425	260
КАОЛИНОВО	0.9706	261	0.9457	262	0.9515	261
РУЖИНЦИ	0.9780	262	0.9094	239	0.9778	263
ДЖЕБЕЛ	0.9895	263	0.9635	263	0.9686	262